

Bez doma niko!

dimenzije: 46 x 65 cm

autor: **Združena akcija Krov nad glavom**

godina: **2019.**

cena: **500 RSD** (uramljen plakat je 3000 RSD)

Plakat je napravljen zarad pružanja podrške i prikupljanja sredstava za aktivističku platformu Združena akcija Krov nad glavom koja se bori protiv prisilnih iseljenja.

[Naručivanje plakata](#)

Na prvoj liniji fronta u borbi za stambenu pravdu u Srbiji

Privatizacija procesa izvršenja sudskih odluka u Srbiji dovela je do sve većeg broja iseljenja, ali i do stvaranja nove organizacije koja se bori za stambenu pravdu.

14. 10. 2019.

Autori: Ana Vilenica, Nemanja Pantović

U hladno jesenje jutro 2017. godine, grupa komšija, rođaka i aktivista za pravo na stanovanje, skuplja se na poziv u pomoć od strane jedne porodice koja se našla u kritičnoj situaciji. Članovi porodice su zaključani u svom stanu da bi se zaštitili od dvojice gorila i advokata koji tvrdi da zastupa navodnog novog vlasnika njihovog stana. Izvršitelj stoji sa strane i čeka da porodica potpiše dokument kojim se odriče prava na imovinu. Deset policajaca stoji ispred stana i u dvorištu i ne dozvoljava grupi aktivista da se popne uz stepenice na ulazu.

Pre nekoliko godina ova porodica je zapala u dugove, ali je od tada uspela da isplati kredit. I pored toga, sud je nastavio sa procesom oduzimanja imovine, a njihov stan procenjen na 90.000 evra, izvršitelj je dao na aukcijsku prodaju za samo 25.000 evra.

Posle šest sati, vlasnik stana se onesvesti, pada na pod i dobija epileptični napad u trajanju od dva sata. Njegova žena ne dozvoljava dvojici krupnih muškarca da ga odnesu. Aktivisti zovu hitnu pomoć, ali policajci – koji slušaju naređenja, iako su umorni i potreseni – ne dozvoljavaju medicinarima da uđu. Pod salvom uvreda, pretnji i ubeđivanja, konačno se razmiču i puštaju medicinare da prođu. Aktivisti koriste priliku, te

uspevaju da se provuku pored iznurenih policajaca i uleću u stan.

Sada je dvadeset ljudi nagurano u stanu i svi oni zahtevaju od izvršitelja i policije da odu. Oni odlaze, a sa njima i advokat. Čini se da je opsadno stanje prošlo. Dva sada kasnije, ponovo se začuje kucanje na vratima. Advokat novog vlasnika, u pratnji nasilnika sa kapuljačama, palicama i metalnim štanglama, ponovo je došao da obavi iseljenje do kraja. Kada uvide da još uvek ima ljudi u stanu, upućuju im nekoliko pretnji i odlaze.

Porodica i danas živi u tom stanu, a iseljenje je odloženo dok na sudu traje njihova borba za pravo na stanovanje.

Mnogi drugi, koji se u Srbiji suočavaju sa iseljenjem, prošli su istu priču – cele porodice, penzioneri, samohrane majke, radnici, izbeglice i ratni veterani. U proteklih osam godina, od kad je uveden sistem privatnih izvršitelja sa proširenim ovlašćenjima prilikom iseljenja, stanari i njihovo pravo na stanovanje su pod neprekidnim napadom, što mnoge ljude drži u stalnom strahu.

Međutim, ovo ugrožavanje prava na dom nije ostalo bez odgovora. Od pojedinačnih slučajeva otpora nastao je pokret aktivan širom zemlje, kao i organizacija koja predvodi borbu za stambenu pravdu– Združena akcija „Krov nad glavom“.

KORENI EPIDEMIJE ISELJENJA

Pre raspada Jugoslavije, preko 50% stambenih objekata činili su „društveni stanovi“, finansirani kroz mesečne doprinose zaposlenih. Početkom 1990-ih, da bi se napunila državna kasa i finansirala vojska tokom ratova u Jugoslaviji, donesena je odluka da društvena preduzeća i državne institucije mogu da prodaju društvene stanove.

Stambeni fond je ukinut, a nestali su i svi oblici državnog i zadružnog stanovanja. Ishod ove „tranzicije“ je to da u Srbiji danas postoji veliki broj stanova u privatnom vlasništvu (98.3%), ali su vlasnici uglavnom siromašni i jedva uspevaju da plate mesečne račune, dažbine i troškove održavanja.

Oni koji su tada odbili ili propustili priliku da otkupe stan, od 2000-ih se snalaze na tržištu nekretnina. Kako su ostali bez životne ušteđevine zbog inflacije i nezaposlenosti, mnogi su morali da uzimaju kredite, uglavnom od inostranih špekulativnih banaka, i da kupuju stanove od sumnjivih privatnih investitora, koji su ponekad i jedan isti, često nedovršen, stan prodavali više puta.

Tokom tranzicije u kapitalizam, samoupravljačka i državna stanogradnja, kao i ostali sektori privrede, našla se u turobnoj ekonomskoj situaciji. Građevinski giganti, koji su gradili stanove visokog kvaliteta u velikom broju, poput „Trudbenika“ i „Komgrapa“ prvo su bili privatizovani, a onda su i bankrotirali.

U Srbiji živi preko 800.000 izbeglih lica, uglavnom Srba i Roma koji su tokom ratova napustili Hrvatsku, Bosnu i Kosovo. Kako je država prestala da ulaže u socijalno stanovanje, mnogo izbeglica i dalje živi u improvizovanim kolektivnim centrima za stanovanje. U takvim uslovima, dom ne predstavlja utočište od životnih problema, nego još jedan front klasne borbe.

UBRZANO OSIROMAŠENJE RADNIČKE KLASE

Da bi nekome u Srbiji bio odobren kredit, sva njegova imovina mora biti data u zalog. U mnogim slučajevima to znači i stan. U zemlji neregulisanog i loše plaćenog rada, gde 25% stanovništva živi na ivici siromaštva, a 7,2% živi u ekstremnom siromaštvu, kuća ili stan u privatnom vlasništvu su često jedina imovina koja se može oduzeti.

Privatizacijom protokola o izvršenju sudskih odluka iz 2011. počela je prava epidemija iseljenja. Zakonskim izmenama su uvedeni privatni izvršitelji, navodno kao odgovor na „neefikasno sprovođenje“ sudskih presuda, koje su do tada obavljali javni izvršitelji. Ovu promenu je usvojila vlada centar-desne orijentacije predvođena Demokratskom strankom, a pod pritiskom Evropske unije.

Iako je u javnosti predstavljen narativ o privatnim izvršiocima koji će pomoći radnicima da brže dođu do svojih neisplaćenih zarada, u realnosti se to nije desilo.

Umesto da radnici privatizovanih i uništenih fabrika dobiju neisplaćene otpremnine i zarade, ovaj zakon je samo ubrzao propast već osiromašene radničke klase. Pravda je postala dostupna samo onima koji mogu da plate takozvanu izvršiteljsku tarifu – naknadu izvršiteljima. Zapravo, novi sistem za sprovođenje sudskih odluka predstavlja još jedan instrument u rukama banaka, zelenaša, komunalnih preduzeća, korporacija i tajkuna za oduzimanje imovine od siromašnih i zaduženih članova društva.

Novi sistem je napravljen tako da izvršitelj ima lični interes u procesu sprovođenja sudskih presuda. Pošto izvršitelj odlučuje kako će dug biti otplaćen, često se dešava da se čak i relativno mali iznos duga namiruje od prodaje stana. Izvršitelj je taj koji procenjuje vrednost imovine, stavlja je na prodaju i uzima dobru proviziju.

Njihove usluge su skupe i nisu dostupne radničkoj klasi. Stanovi i kuće se prodaju na aukcijama, koje su obično organizovane na nekim tajnim i zatvorenim lokacijama. Prodajna cena na aukciji je često mnogo niža od procenjene tržišne vrednosti, a bilo je slučajeva kada su kupci bili drugi izvršitelji, njihovi rođaci ili njima bliski ljudi. U ostalim slučajevima su kupci bili bogati pojedinci, banke ili zelenaši.

Ali, problemi ne prestaju kada se stan proda, jer je dužnik obavezan da plati još i troškove za izbacivanje iz sopstvenog stana. Krajem 2017. godine, jedna samohrana majka je izbačena iz stana koji je prvo kupila, a onda izgubila zato što je vraćen prethodnom vlasniku. Pružanje ove „usluge“ izvršenja koštalo je 11.000 evra, a naplatila ga je izvršiteljka koja je te godine imala ukupan prihod od 800.000 evra.

Izvršiteljima u radu pomažu policija ili privatne agencije za obezbeđenje. Iseljenja često podrazumevaju nasilno udaljavanje ljudi iz njihovih domova i zajednica, neretko uz agresivno postupanje i zastrašivanje od strane izvršitelja, policije i privatnog obezbeđenja. U više slučajeva su radnici socijalne službe pretili majkama da će im deca biti oduzeta, ako se ne povinuju odluci o iseljenju. U jednom slučaju, krajem 2018. godine, na licu mesta je izvršena eutanazija psa, čiji vlasnik nije bio kod kuće kada je izvršitelj došao da proceni vrednost imovine.

U Srbiji država nije u obavezi da zbrine iseljene osobe. Institucija nužnog smeštaja je ukinuta, a pomoć beskućnicima ne postoji.

NAMIRENJE DUGA

Zakonskim izmenama, koje su stupile na snagu 2016. godine, privatni izvršitelji su preimenovani u „javne izvršitelje“ kako bi se prikrila prava priroda njihovog posla. Nadzor nad radom izvršitelja je prenet sa sudova na same izvršitelje. Tako se žalbe zbog prevara i nepravilnosti u radu podnose onima na koje se te žalbe odnose.

Kartel od 215 „javnih izvršitelja“ uveo je reketiranje pomoću kog brutalno sprovodi naplatu dugova uz asistenciju policije. Osim sudskih odluka, izvršitelji koriste kao osnov za iseljenje i takozvana „verodostojna dokumenta“ poverilaca (kao

što su računi za komunalne i telefonske usluge, dug banci i sl.), a bez prethodne sudske odluke. Na početku 2019. godine, izvršiteljima je bilo povereno preko 300.000 pojedinačnih slučajeva dugovanja u zemlji od šest miliona stanovnika.

Danas je prinudna naplata dugovanja apsolutni prioritet – može se sprovesti od jutra do mraka, po ekstremnim vremenskim uslovima, tokom praznika i bez obzira na zdravstveno stanje i socijalno-ekonomsku situaciju ljudi koji se iseljavaju. Ljudi gube ne samo mesto stanovanja, nego često i nameštaj i porodične dragocenosti koje se prodaju na aukciji. Osim toga, javni izvršitelji oduzimaju i do dve trećine dužnikove plate ili penzije. Bilo je slučajeva nezakonitog oduzimanja socijalne pomoći i alimentacije.

Privatizacija procesa izvršenja, koja je trebalo da uništi takozvani „dužnički lobi“, omogućila je da od sistema prinudnog iseljavanja profitira novi sloj srednje klase kao što su izvršitelji, prodavci nekretnina, organizatori aukcija, firme za preseljenja i transport, bogati kupci, bravari i privatne agencije za obezbeđenje. Naplata dugova se ne obustavlja čak ni kada su nepravilnosti i prevare dokazane na sudu – ništa ne može da zaustavi brzu ruku takozvane pravde u kapitalističkoj državi.

Prema podacima Komore izvršitelja, samo tokom 2017. godine izvršeno je 3 736 slučajeva oduzimanja nekretnina, a dnevni list „Politika“ navodi da je u proteklih sedam godina više od 3.000 porodica izbačeno iz svojih domova. Beskućništvo raste istom brzinom kojom niču novi stambeni blokovi.

U Beogradu ima skoro 700.000 stanova od kojih je preko 15% neuseljeno, dok je u drugim gradovima i do 20% praznih stanova. U isto vreme, Srbija je vodeća u Evropi po prenaseljenosti stambenog prostora, sa preko 50% domaćinstava tako okarakterisanih.

SVE VEĆI PRITISAK NA POKRET ZA STANOVANJE

Početakom 2017. godine, nekoliko levo orijentisanih organizacija i pojedinaca osnovalo je organizaciju za stambenu pravdu pod nazivom Združena akcija „Krov nad glavom“. Putem organizovanja unutar zajednice, zagovaranja, istraživačkog rada, pokretanja kampanja za podizanje nivoa svesti, protesta, zauzimanja banaka i preko sto direktnih akcija sprečavanja iseljenja, ova organizacija igra ključnu ulogu u promeni ideološke paradigme. Na iseljenja se više ne gleda kao na lični problem zaduženih pojedinaca, već kao na nelegitimno otuđivanje imovine običnih ljudi od strane bogatih, čemu se treba suprotstaviti.

Ovom pokretu se pridružuje sve više ljudi koji imaju probleme sa stanovanjem. Glavni cilj Krova je borba za društvo u kom niko neće biti bez doma, za društvo u kome je pravo na stanovanje zagarantovano.

Solidarnost među ljudima i samoorganizovanje jačaju na ulicama. Dok se sve više komšija i kolega uključuje u sprečavanja iseljenja, država vrši pritisak na pokret. Protiv članova organizacije podneto je preko 20 pojedinačnih krivičnih prijava za ometanje rada policije, a svaka podrazumeva mogućnost zatvorske kazne u trajanju od jedne do tri godine.

U aprilu 2019. godine, policija je privela 17 aktivista Krova, koji su se okupili u Novom Sadu iz solidarnosti sa porodicom Mandić. Ova porodica je uložila 40.000 evra u zajedničku gradnju sa drugom porodicom, u čijem je vlasništvu zemljište. Mandići su dali novac unapred, bez pisanog ugovora, računajući na usmeni dogovor. Vlasnik zemljišta je primio novac, ali umesto da poštuje dogovor, tužio je porodicu Mandić. Bez pisanog dokaza o datom novcu, Mandići su, izgubiši na sudu, morali da se isele iz poluizgrađene kuće.

Još jedno masovno hapšenje desilo se u leto 2018. godine, kada je policija opkolila zgradu gde su se u prazne stanove, deset godina ranije, uselile 22 osobe izbegle sa Kosova, iz Bosne i Hrvatske. Komesarijat za izbeglice je odlučio da ih iseli. Aktivisti su uspeli da probiju policijski kordon, uđu u zgradu i blokiraju ulaz. Svi su bili privedeni i prebačeni u policijsku stanicu. Zahvaljujući njihovoj hrabroj akciji, koju je prenela televizija, iseljenje je otkazano a Komesarijat za izbeglice je pristao na pregovore.

U junu 2018. godine, dva maskirana napadača napala su i brutalno pretukla dvojicu aktivista Krova u Studentskom gradu u Novom Sadu. Napadači su viđeni kako na kampusu lepe plakate Srpske desnice, desničarske partije koja za vladajuću Srpsku naprednu stranku obavlja prljave poslove.

Ovaj napad jasno pokazuje reakcionarnu ulogu raznih desničarskih organizacija, koje deluju pod direktnom kontrolom vlasti. Pomoću njih se vlast obračunava sa ljudima koji se bore za bolje i pravednije društvo. Ovaj napad je pokazatelj pojačane represije i rešenosti države da svim sredstvima kriminalizuje solidarnost.

„NIKO BEZ DOMA, KROV NAD GLAVOM ODMAH!“

Posle dve godine intenzivnih organizovanja uličnih akcija i borbi protiv iseljenja, vlada je na pritiske odgovorila izmenama Zakona o izvršenju i obezbeđenju. Nacrt zakona je pripremljen uz podršku Evropske unije, USAID i Saveta stranih investitora, ali bez učešća Krova i šire javnosti. Skupština je na brzinu izglasala nacrt u leto 2019. bez javne rasprave.

Umesto da reaguje na sve veći broj pritužbi na postojeći sistem iseljenja, država kriminalizuje solidarnost uvodeći

novčane i zatvorske kazne za „ometanje iseljenja“. Od stupanja zakona na snagu, čak i snimanje iseljenja predstavlja moguće „ometanje postupka“ i može vas koštati zatvora. Isto tako, ovim zakonom su povećani troškovi iseljenja kako bi se ljudi obeshrabrili da se suprotstave. To jasno govori da je država stala u zaštitu interesa izvršitelja i beskrupuloznih poverilaca.

U junu 2019. godine, Krov je organizovao javni protest pod sloganom „Niko bez krova, krov nad glavom odmah!“, kao jednu vrstu pritiska na zakonodavce. Protestna šetnja je počela minutom ćutanja u pomen Ljubici Stajić, koja je nekoliko dana ranije izvršila samoubistvo zapalivši se u svom stanu.

Nekoliko dana kasnije, aktivisti Krova su protestovali pred zgradom Delegacije Evropske unije i zatražili sastanak sa šefom Delegacije, jer su institucije Evropske unije podržavale primenu ovog zakona. Naime, Evropska unija je pohvalila rad izvršitelja u svom Izveštaju o napretku Srbije u procesu evropske integracije, a tajno je finansirala i organizovala takozvane okrugle stolove o ovom zakonu, koji su bili zatvoreni za javnost. Evropska delegacija je izbegavala sastanak na kom bi aktivisti Krova otvorili pitanje odgovornosti EU za usvajanje ovog kriminalnog zakona.

Pod pritiskom organizovanog otpora, sve je teže ignorisati iseljenja. Umesto da odustane, sve više ljudi odlučuje da brani svoj dom i traži pomoć unutar zajednice. Borba se iz glavnog grada širi u druge gradove, mesta i sela, i prerasta u široki pokret za pravo na stanovanje.

Ono što se promenilo u poslednje dve godine jeste to da oni kojima se oduzima imovina više nisu prepušteni sami sebi.

Ana Vilenica je nezavisna istraživačica, članica Združene akcije „Krov nad glavom“ i kolektiva okupljenog oko Radical Housing Journal-a.

Nemanja Pantović je student master studija na Fakultetu političkih nauka u Beogradu, član Združene akcije „Krov nad glavom“, komunista i jedan od osnivača Radničkog muzeja „Trudbenik“.

Izvor:

<https://roarmag.org/essays/serbia-housing-justice-struggle/>

Tekst sa engleskog prevela: Marija Zurnić, članica kolektiva
Politički plakat